

Акад. О. О. Малиновський. *Кари майнові та кари особисті.* (Нарис з історії давньо-руського, західньо-руського та українського права). Юбілейний збірник на пошану акад. Д. І. Багалія. Київ, 1927, стор. 197—208.

Акад. О. О. Малиновський поставив собі завданням дати коротенький нарис історії кар майнових та особистих, маючи переважно на увазі зміну форм кари в первісному громадянстві.

За першу, найдавнішу форму кари в дикунів була помста, що складалася з двох елементів: мстилися на особі й на майні злочинця, причому жадних обмежень не було. „Помста необмежена і невизначена — особиста й майнова кара панувала за часи первісної культури“ (стор. 198).

Та писана історія знає вже визначені майнові кари. „Ще збереглися переживання помсти, але кара є переважно посягання на майно“ (ibid.). З'ясовує акад. Малиновський цей перехід од помсти на майнову кару коротенько так: „як-же помста була шкідливою справою і небезпечним ризиком і як злочин чинив економічні збитки, а майно мало велику вартість, то в людини... сама собою з'явилася думка: чи не краще, щоб укривджений та злочинець погодилися один із одним на умовах невизначеної помсти визначеною майнвою карою... такі добровільні згоди почали траплятися... в випадках незначних злочинів, що не викликали пекучого почуття помсти; далі вони поширювалися і на інші злочини, уживано їх усе частіш і частіш; нарешті, утворилася норма... злочинець... повинен дати укривдженому частину свого майна, а коли з'явилися гроші, — заплатити... насамперед укривдженому; потім... і укривдженому, і представникові влади, причому вироблено було певну таксу, скільки саме платити за який злочин“ (стор. 200).

Панування майнових кар було недовговічне. „Злочинець — людина не виплатна, йому бракує майна, щоб заплатити за злочин... Доводилося супроти таких злочинців уживати особової кари замість кари майнвної“ (стор. 202). Далі, особові кари „поширюються що-до осіб злочинців та видів злочину і до їх присуджують за всі більш-менш значні злочини формально всіх злочинців; майнові кари залишаються... як додаток до особистих кар або як... легкі кари за незначні злочини“ (стор. 204). Особисті кари за феодальної доби „набули дуже жорстокого характеру; вживано їх часто-густо саме супроти злочинців із нижчої класи, що порушували злочинами інтереси пануючої класи; цим владущі класи хотіли помститися за злочин у минулому та настрашити інших, щоб не вчиняли злочинів у майбутньому“ (стор. 205).

Отакі етапи розвитку кар за злочин малює акад. Малиновський у своїй цікавій статті, причому влучно обґрунтовує свої твердження пережитками з права, починаючи з доби писаної історії аж до наших днів: Руської Правди, Судебника Казимира, привилеїв, Литовського Статуту, „Прав, по которим судится малоросійській народ“ і звичаєвого українського права другої половини ХІХ ст., за збірниками П. Чубинського.

Сумнів викликає однак твердження, що помста, складаючися з двох елементів, скерованих на особу винного й на його майно, в дальшому розвитку зрелася чомусь цілковито однієї своєї складової частини, скерованої на особу винного, і розвинула лиш другу частину, скеровану на його майно. Злочинець, як гадає акад. Малиновський, завдовольняв скривдженого частиною свого майна або пізніше платив грішми винагороду скривдженому й штраф державній владі. Очевидно, що матеріальна

складова частина помсти мала на увазі винагородити скривдженого за його шкоду, за його матеріальну втрату, і цей бік помсти далі лиш було врегульовано й зведено до певного розміру — до такси. Але й друга складова частина помсти, скерована на особу винного, не зійшла цілком з кону життя, і ми бачимо, що її так само поставлено в певні рамці: щоб винному вчинити те саме, що й він учинив скривдженому, а не більше. Це так званий тальйон — око за око, зуб за зуб. За це акад. Малиновський зовсім не говорить. Тому не зовсім ясне в його трактування дальшого ступеня в розвиткові кар, а саме — перехід од кар майнових до кар особистих. Як гадає акад. Малиновський, винного, неспроможного заплатити певну суму скривдженому й державній владі, били, калічили й життя йому страчували. Але бувало й так, що такого неспроможного видавали скривдженому на виробок (одробіток), а раніш просто повертали на невільника. Можливо, що кари, скеровані на спричинення стражданнів особі винного, маючи, з одного боку, своє коріння в тій складовій частині помсти, яку було скеровано на особу винного, заміняли собою, з другого боку, штраф, що йшов державній владі. Життя завсіди буває складнішим, аніж ми його собі уявляємо, і не вважає на ті логічні й простолінійні формули, які ми йому хтіли-б накинути. Почавшись ще в первісному громадянстві, кари й до нашого часу заховали обидві свої складові частині: кару на особі винного та кару на його майні. І не було такої доби, коли-б панувала лиш одна складова частина первісної помсти.

Можна й іще де з чим не погоджуватись, як от з уявлінням автором про потік Руської Правди, що князь одданого йому на потік, „вбиває, б'є, проганяє геть із суспільства, поневолює і, окрім того... одбирає все... майно“ (стор. 204). Ст. Борисенок довів, що потік Руської Правди то є лиш вигнання (рідкіш, заслання) та поневолення, коли злочинець був неспроможний одшкодувати скривдженого¹⁾. Так само може викликати заперечення розподіл права на „давньоруське, західньоруське й українське (див. підзаголовок), наче в давньоруському й західньоруському нема елементів права українського. Нарешті, треба відзначити, що підзаголовок — „нарис з історії давньоруського, західньоруського й українського права“, на нашу думку, не зовсім відповідає змістові статті, бо, як уже зазначено, цими правами автор обґрунтовує й ілюструє свою загальну думку про головні етапи розвитку кар, переважно майнових і особистих у первісному громадянстві.

Ір. Черкаський.

Проф. Ростислав Лашенко. *Копні суди на Україні, їх походження, компетенція і устрій* (кінець). Збірник правничої комісії при історично-філософській секції Наукового Товариства імени Шевченка, ч. 2. Львів, 1927, стор. 1—87.

Продовжуючи виклад судочинства копного, автор у VI розділі попередю говорить про „гоніння слідом“ злочинця, застосовуючи цей інститут до попереднього слідства (стор. 2), спускаючи з ока, що гнала слід копа, яку скривдений „збірав... з усіх сел, що належали до даної копної округи“ (стор. 1), а не сам укривдений, якому (а не копі) наш

¹⁾ „Карний зміст „потіка“ Руської Правди“, вип. I „Праць ком. для виуч. західньоруського й укр. права“, стор. 30—31.